

Хамза Хумо:

Муслимани Босне и Херцеговине посматрани кроз севдалинку

Духовне тековине једног народа, колико се год оне мало цијениле према бригама свакидањег живота, ипак су најдрагоцјеније што може да даде један народ. У овом напису ријеч је о духовној тековини једне наше средине која је кроз четири вијека била економски, културно и друштвено изолована, живећи у својој сопственој атмосфери и иживљавајући се у границама својих могућности и постојећих прилика. Та средина средина је босанско-херцеговачких муслимана која је, кроз вријеме трајања феудалног система, стварала и своје духовне тековине, од којих на прво мјесто долази севдалинка, јер је она најкарактеристичнија по њих у тој епохи њихова живота. Севдалинка је заправо душевна творевина која носи све одлике времена у ком је стварана, која носи најистанчанија осјећања босанско-херцеговачких муслимана, па је зато и њихова најбоља илустрација кроз коју можемо да их посматрамо.

Данас, севдалинка је престала да буде савремена творевина, али није престала да буде претставница дубоко емотивних осјећања босанско-херцеговачких муслимана, није престала да буде докуменат њихових културно-стваралачких могућности и у данашњици. Па иако је престало њено даљње стваралаштво, остала је њена снага која је распрострањенија него ли у доба њеног стварања. Наше народно ослобођење дигло је границу са њеног чисто босанско-херцеговачког круга и отворило јој пут скоро по цијелој Југославији. Она се већ срасла са Београдом, звуци јој већ продиру и у Загреб; Нови Сад и Скопље, исто као и Сарајево, постали су њена нова огњишта. Севдалинка се свуда пјева. Она свуда наилази на одобравање гдје је до прије Ослобођења била непозната. Она је, могло би се рећи, у широким слојевима југословенског народа главни популаризатор муслимана. Она их открива и срдечно приближује другима, приближује их својима од којих су вијековима били одвојени. Она диже ону маглину кроз коју су остали дијелови југословенског народа гледали на босанско-херцеговачке муслимане, магли-

ну заблуда и нетачних мишљења о њима и о начину њиховог живота. Севдалинка је по Југославији развијела присну и јасну слику босанско-херцеговачких муслимана, изнијела је слику једног чистог дијела нашег народа који има некоту душе до префињености и топла осјећања до узбуђења. Зар то није најплеменитија мисија? Није, дакле, она створена само за разоноду. Она је, у своје вријеме, створена из осјећања срца, па је и у данашњици проговорила кроз срце, јаснијим језиком и племенитијом намјером. Том чисто махалском чеду, севдалинци, ето, пала је у дио мисија да дјелује на међусобном упознавању и зближењу коју она данас успјешније врши и од политичара и од књижевника и публициста.

Севдалинка међу босанско-херцеговачким муслиманима није могла да настане без урођене подлоге која претставља развијеније могућности за умјетничка стварања. Дакле, могућности за њу морале су да постоје и прије исламизације. Она је морала да има своју основу у народној мелодији коју је, онда нова, источњачка култура само обогатила новим варијантама и учинила је сложенијом. Севдалинка, каква је, није могла да постане ни без повољнијих економских услова своје средине, јер ти повољни економски услови омогућили су њеним ствараоцима оно богато иживљавање које се манифестује у севдалинци. Она је тијесно везана за занимање великог и малог феудалца, за господство и његове манифестације.

Цио тај некадашњи живот, у чијем еху живе и данас босанско-херцеговачки муслимани, дочарава севдалинка са пластичним и укусно бираним сижеима из живота прошлости. Сви ти сижеи бирани су спонтано и ненамјештено да нас директно дирају као да их доживљујемо у садашњици. Ето, ту је главна снага севдалинке и та ће је снага још дуго задржати на нашим уснама.

Гледајући данашње босанско-херцеговачке муслимане кроз севдалинку, учиниће нам се, на први поглед, да су они у прошлости били и духовно креативнији и животно устремнији. Међутим, то је чисто спољни утисак који изазива љепота севдалинке у контрасту са данашњицом. Што је главно, онај унутарњи контакт са прошлошћу није прекинут у њиховим душама. Он једнако тиња, јер његово манифестовање није још дошло до потпуног израза у новим приликама. За то треба још времена. Тешко се уоквирују осјећања у нове рамове, нарочито кад су ти рамови тако опречни, као

што је случај са прошлошћу и садашњицом босанско-херцеговачких муслимана. Колико има само душевне мекоте и љепоте у тој севдалиници! Не гледајте само на спољашњост. Има ту прикривене њежности и обзира, има ту још и руменог стида на образима. Има ту још поштивања и префињене скромности, има ту још и поноса који плане као ватра. Има ту још и широког срца за добро и одушевљења за љепоту природе. Напоследку, има ту и један крхко-обазрив и братски њежан тон у међусобном опхођењу какав се ријетко среће на другој страни. И то све данас само тиња. То све тражи само нови оквир, јер стари је већ преживио и скоро нестао. Зато тај оквир прошлости треба замијенити оквиром данашњице, а треба настојати да драгоцјена садржина тог старог оквира не страда преношењем у нови оквир. Како да се то учини? То је оно скривено и деликатно питање које осјећају сви босанско-херцеговачки муслимани, али не умију још право да га осмотре, да га дефинишу и освијетле са свих страна. Оно је толико и болно и толико у пoгибeљи због насртаја нових времена. Садржај тог старог оквира садржи још севдалинка, али он не смије да остане само у пјесми. Њега треба сачувати и у животу, јер то је оно главно.

И овдје су босанско-херцеговачки муслимани, вођени више мекотом севдалинке, него ли свијешћу о захтјевима новог времена, наишли на прави пут, замјењујући источњачку културу западњачком, задржавајући културну тековину из прошлости и доводећи је у склад са захтјевима Запада. Овим фактом, они су постали, или боље рећи на путу су да постану, спона двију култура и њихово измирење. Као путоказ у овом правцу основано је друштво »Гајрет« кроз који се отпочела постепено да врши измјена ових оквира у строгом чувању добрих страна традиције и свима пријатељима »Гајрета« резултати су познати. Али, ток ове измјене, коју већ кроз три деценија спроводи »Гајрет«, од неких је често спутаван, по нашем мишљењу, изузев њих неколицину, понајвише из страха да се садржина овог старог оквира не би упропастила. Али данас, рад и резултати »Гајрета« показују да је њихова бојазан била неоправдана. Јер, садржина старог оквира, »Гајретовом« акцијом добија само нов и још чвршћи оквир, укључујући у себе савремене тековине западне културне. О том нека свједочи »Гајрегово« дјело које је већ постало најочигледнија стварност. Добре стране традиције, а то су оне културне, приведене западној култури, јесу и биће главна осовина босанско-херцеговачких

муслимана у њиховом економском и културно-стваралачком животу. И кроз нове тековине, онај дух из севдалинке зрачиће увијек из муслиманских слојева и давати им један призив привлачности који ће обиљежавати и тон сопствене културе. Тај тон, једино, у опћој и нашој националној култури даваће више привлачности и признања.

Трагови несретне прошлости под Аустријом, са незнатном дисонанцом, уплићу још и данас свој каприциозни тон у хук којим напредује »Гајретово« дјело. Али, кад сви босанско-херцеговачки муслимани буду свјесни тога шта, поред Ислама, желе заправо да очувају и да одрже за будућност, они ће сви бити у редовима Гајретоваца. Тада ће јасније увидјети и значај и улогу севдалинке која им још данас дочарава само минула времена.

Београд, 17 септембра 1936 г.